

MUZEY ISH FAOLİYATI

Namangan viloyat tarixi va madaniyati davlat muzeyi San 'at bo 'limi

mudiri:

To'xtaboyeva D

Мамлакатимиздаги музейлар фаолиятини қўллаб қуватлаш, уларнинг маркетинг сиёсати ва хизматлари соҳасини комплекс ривожлантириш, музейларга иновацион технологияларни самарали қўллаш, шунингдек музейларда ўзбек халқи ва давлатчилиги тарихи, Биринчи ва Иккинчи Ренессанс давлари, буюк алломалар ҳаёти ва фаолиятига оид замонавий янги экспозицияларни яратиш, музей тўпламларидаги бой тарихий ва маданий меъросимизни кенг тарғиб қилиш.

Хозирги кунда музей предмети инсон фаолияти ва табиат ҳаётининг беvosita natijasi bulishi asil yodgorlik sifatida kurib chikiladi. Muzey predmetlarining buyumli va tasviriy axborot tashuvchiligi bilan muzeyning jamitda vujudga keladigan boshka xujjatli institutlardan fark kilishi aloxida ta'kidlab utiladi.

Инсон томонидан yaratilgan predmetlar ilgor tajribani tuplaganliklari, axborotni tuplaganligi va etkazganligi uchun xam "Tarixiy xotira" funktsiyasini bajaradilar.

Музей predmetlari nafakat bilimning birinchi manbai balki madaniy tarixiy kadriyatlar xamdir. Muzey predmetida insonning borlikka aloxida munosabati muzey extiyoji, muzey predmetlarini saklash extiyoji shaklida uz aksini tanishini aloxida ta'kidlab utish lozim. Muzey predmeti - bu muzey tuplamiga kiritilgan va uzok saklashiga kadir bulgan, real borlikdan olingan muzey axamiyatidagi predmetidir. Muzey predmetining kimmatliligi muzey shunoslik va ilmiy - soxaviy tadkikotlar jarayonida aniklanadi. Muzey predmeti muzey faoliyatining, uning ijtimoiy funktsiyalarini amalga oshirishning asosi xisoblanadi. "Muzey",

"muzey ishi" kabi tushunchalar xam muxim ahamiyatga ega buladi. Muzeysunoslik uz tarakkiyotining barcha boskichlarida muzey fenomenini, uning jamiyatidagi urnini tushunib etishga xarakat kilib kelgan "Muzey", ("muzey ishi") (kabi) ta'riflarni tushunish uchun bu muassasini kelib chikishini aniklash juda muximdir. Bu borada uning kelib chikish sabablarini urganish lozim. Keng tarkalgan karashlardan biri shartli ravishda "filologik" deb ataladi va unga kura muzeylarning paydo bulishi aytik davrdagi ilxom parilari - muzalarning exromlari muzeumlarga taklidan kelib chikkan deyiladi. Lekin bu xolatda muzeylarning kelib chikishi muammosi umuman xal bulmaydi, chunki aytik muzeumlarning vujudga kelishi sabablari noanik koladi. Shu bilan birga tarixiy amaliyotning guvoxlik berilishicha muzey muassasalari xar xil terminlar bilan xam atalishi mumkin. Masalan, V`etnam muzeylari "bao ta" - "yodgorliklar saklanadigan joy" - terminni bilan ataladi. Demak termini uzicha xar xil mumkin bulish mumkin ekan va aynan V`etnam varianti muzeyning asl moxiyatini ochib beradi.

Muzeylarning vujudga kelishini tarixiy va etnografik materiallar ta'kilaganidek insoniyat tarakkiyotining insoniyat tarakkiyotining ilk boskichlardayok, balkim ibtidoiy jamiyatdayok mavjud bulgan ijtimoiy muzey etiyoji bilan `oglash lozim "Muzey munosabatlari" ishi eng ilk ob`ektlari nimadan iborat bulganligini aniklashda uni "Moddiy boyliklarini tulash" bilan boglab kuymasligimiz kerak. Kuprok buyumlashtirilgan xotira, insonning ijtimoiy guruxda tutgan urnini tasdiklovchi isbot sifatidagi predmetlar saklanib kolgan. Kadimgi, birinchi navbatda shark tsivilizatsiyasi Misrdagi "Xayot uylari" shumerliklarning Ura kolleksiyalari kabi muzey tipidagi kolleksiyalar rivojlanishiga guvox bulgan.

Urta asrlarda predmetlarni tuplash bilan xristian cherkovi keng kulamda (foydalana) shugullana boshladi va ulardan diniy afsonalarni xakligini iisbotalashda foydalandi. Uygonish davrida muzeylarga ulkan bilim manbai sifatida juda katta e'tibor berila boshlandi. Keyinrok muzey ajdodlar tuplangan tajribani saklovchi va kelajak avlodlarga etkazuvchi muxim muassasa sifatida tan

olina boshlandi. Fan va muzey amaliyoti soxasidagi keskin uzgarishlar kapitalizm davrida muzeyning ijtimoiy funktsiyalarini yanada boyishiga olib keldi.

SHunday kilib muzey jamiyatning real dunyoning predmetlarinii tarixiy xotira, ijtimoiy axborotning xujjatli vositalari, estetik predmetlar shaklida saklash extiyojini kondiruvchi maxsus muassasa xisoblandi. Muzeyning asosiy belgisi - ilmiy asosda tashkil etilgan va xisobga olish lozim bulgan muzey predmetlarini tuplash, saklash, konservatsiyalash, muzeyshunoslik va soxaviy fanlarning ilmiy metodlari bazasida tadkik kilish va ilmiy, ta'limiy-tarbiyaviy maksadlarda foydalanishlardan iborat. Umumlashgan formada muzeyning zamonaviy tushunchasini kuydagicha ta'riflash mumkin. Muzey - bu madaniy-tarixiy, tabiiy-ilmiy kadriyatlarni aniklash, muzey predmetlari vositasida axborotni tuplash va tarkatish uchun muljallangan tarixiy belgilangan, kupkirrali ijtimoiy axborot muassasadir. Ma'lum tarxiy sharoitda muzeylar faoliyati ijtimoiy faoliyatning aloxida katlami sifatida - muzey ishining mavjud bulishi bilan belgilanadi. Uning tarkibiga muzeylarning amaliy faoliyati va yodgorliklarni asrash, muzeylar tizimi, muzey siyosati va konunchiligi, kadrlarni tayyorlash va malakasini oshirish tizimi, soxaviy ilmiy, ilmmiy - metodik va ukuv markazlari, maxsus davrlashtirish va nixoyat maxsus ilmiy fan muzeyshunoslik fani kiradi. Ilmiy fanning eng asosiy belgilardan biri metod bulib, bunda bilish uslubi, borlikni ma'lum bir tomanlarini tadkik kilish jarayonida foydalaniladigan usullar tizimini tushinamiz.

Xar bir ilmiy fan tadkikot ob'ekti va predmetdan kelib chikib uzining metodini shakllantiradi. Zaonaviy boskichda turli fanlarning metodlari shunchalik bir-biriga kirishib ketgan-ki ularni ajratib olishda kuplab kiyinchiliklarga duch kelishi mumkin. Masaln arxeologiyaga tuxtaladigan bulsak u nafakat tarix va manbashunoslikka oid metodlardan balki ximiya, fizika va botanikaga xos bulgan metodlardan xam tobora keng foydalanmokda. Muzeyshunoslik tadkikot metodlarining xilma-xilligi bilan xarakterlanadi, ularning ayrimlari boshka fanlarning metodlari bilan kisman yoki tulikligicha mos tushadi. Bu tushunarli

xos chunki muzeyshunoslik kuplab ijtimoiy va tabiy fanlar bilan yakindan alakada buladi. Muzeyshunoslik metodlari uchun kuydagilar xarakterlidir:

1. Muzey predmetlarini tadkik kilishda ijtimoiy va tabiy fanlarning turli xil shakllaridan foydalanish. Maxsus va yordamchi tarixiy fanlar, san`atshunoslik, adabiyotshunoslikning metodlaridan keng foydaniladi.
2. Bir kator tabiy va ijtimoiy fanlardan mavjud bulgan dala tadkikot metodlardan foydalanish.
3. Bevosita jamiyat xayotini kuzatish metodlardan foydalanish.
4. Kurgazma soxasidagi tadkikotlar, muzey predmetlarini restovratsiya va konservatsiya kiliu ishida eksperemintal metodlaridan foydalanilishi.

Yukorida belgilab tadkikot uslublari tizimi birgalikda muzeyshunoslikning boshka ilmiy foydalardan farklovchi, shu bilan birga kuplab boshka alokasini kursatib beruvchi metodini tashkil etadi. Ilmiy fanning rivojlanishi fan tilining shakllanilishi bilan boglik. Fan tili - bu fan tomonidan foydalaniladigan va bilish natijalari uz aksini topgan tushuncha va terminlar sistemasidir.

Muzeyshunoslik boshka ilmiy fanlar kabi bilimlar sistemasidan iborat va ma`lum bir jamiyat tuzilmalarga ega.

Muzeyshunoslik tarixiy, nazariy va amaliy elementlarni kamrab oladi:

A. Muzeyshunoslikning tarixi va tarixiy manbashunosligi

B. Nazariya

V. Muzey manbashunosligi

G. Amaliy muzeyshunoslik

Muzeyshunoslik tizimiga kiruvchi barcha kismalar bir-biri bilan yakindosh alokada va uzaro boglik buladi. Amaliy muzeyning bir tomondan tajribasi tarixiy taxlil kilishga tayansa, ikkinchi tomondan - nazariy asoslarining ishlab chikarishga tayanadi.

Muzeylar jamiyat tomonlaridan oldilarga uziga xos vazifalarini bajaradilar.

Muзейshunoslikning kuyidagi ijtimoiy funktsiyalari mavjud.

Birinchidan muzeylar tabiat va jamiyat tarakiyyotining xodisa, jarayon, konuniyatlari ilmiy xujjatlashtirish uchun muljallangan - ilmiy xujjatlashtirish funktsiyasi.

Ikkinchidan ular milliy va jaxon madaniyati manfaatlari yulida madaniy tarxiy yodgorliklarini asrash vazifasini bajarishga chakirilgan

Uchinchidan muzeylar ilmiy tadbikotlarning uziga xos markkazalari xisoblanadi, tadbikotchilik funktsiyasi; nixoyat jamiyat muzeylar oldiga xar tamonlama kamol topgan yangi zamon kishisiki tarbiyalash vazifasini kuyadi, ta'lim-tarbiyaviy funktsiya.

Muzeylar doimiy ravishda uz tupamlarini boyitib borishlari va ularning strukturalarini takomillashtirib borishlari lozim.

Respublikamiz muzey tizimi kuydagi muzeylardan tashkil topgan:

1. Tarixiy muzeylar - tarixiy fanlar tizimi bazasidagi muzeylar (arxiologiya, etnografiya, xarbiy-tarixiy, maorif tarixi)
2. Badiy muzeylar san`at va san`atshunoslik tarixiga oid muzeylar
3. Tabiy -tarixiy muzeylar uz faoliyatida tabiy fanlarga tayanadigan muzeylar.
4. Texnik muzeylar
5. Adabiyot muzeylari
6. Kompleks muzeylar - bunday muzeylarga bir necha soxalarni birlashtirgan muzeylar, masalan Ulkashunoslik muzeylari misol bula oladi.

Muzeylarni profil guruxli klassifikatsiyasida tashkari ularning asosiy ijtimoiy vazifasiga karab ishlarga xam bulinadi. Muzeylarning uchta tipini ajratib kursatish mumkin: Ilmiy-tadkikot ommabop; Tadkikot-akademik; Ukuv muzeylari. Ukuv muzeylari odatda turli xil ukuv muassasalari koshida tashkil etiladi.

Muzeyshunoslikning predmeti, metodi va strukturasini tushinish bilan birga uning fanlar tizimida tutgan urni , boshka fanlar bilan alokadorligini aniklash mumkin. Muzeyshunoslikning fanlar tizimidagi urnini ayniksa uni tabiiy, texnik va ijtimoiy fanlardankaysi birigategishli ekanligini aniklashda biz bir kator kiyinchiliklarga duch kelimiz. CHunki muzeyshunoslikning predmetlaridan ayrimlari xam tabiatning va xam jamiyatning rivojlanishiga tegishli bulgan ob`ektlar bilan boglik. Albatta xizirgi zamonda xam tabiiy, xam ijtimoiy fanlar chegarasida turadigan soxalar kuplab topiladi. Muzeyshunoslikning xamshunday fanlar katoriga kushish xam mumkin, lekin uning muzey predmetlari orkali bilimlarni anglash va jamiyatga uzatilishi xisobga olsak bu uni ijtimoiy fanlar katoriga kushimchaasos buladi. Muzeyshunoslik juda kuplab boshka fanlar bilan alokada buladi. Birinchi navbatda muzeyshunoslik urganuvchi ob`ektlari bir-biriga mos keladigan fanlar bilan alokada buladi. Bunday fanlar sirasiga tarix, arxeologiya, arxivshunoslik, manbaashunoslik, kushizmatika kabilar kiradi. SHuningdek pedagogika, psixologiya, axborot nazariyasi, dokumentalistika va boshka fanlar bilan xam uzviy alokada buladi.

Tarixiy muzeyshunoslik va tarixiy fanlar urtasida metodologik asosning birligi urganish ob`ekti va uslublarining bir kancha umumiyliqi tarixiy muzeyshunoslik va tarixiy fanlarning uzviy boglikligini asoslaydi. Muzeyshunoslik boshka fanlar bilan xar tomonlama alokada buladi.

Muzey ishining zamonaviy amaliyotini urganish muzeylarining fan va madaniyat tizimidagi rolini, xalkini ma`naviy tarbiyalashdagi rolini kundan kunga usib boayotganligidan dalolat beradi. Bu birinchi navbatda aloxida tarbiyaviy imkoniyatlarga ega bulgan tarixiy profildagi muzeylarga ma`kuldir.

Tarixiy muzeylar faoliyatining mazmuni jamiyat rivojlanishi bilan uzviy bog'likdir.

Evropada zamonaviy muzeylar XVI-XVII asrlarda vujudga kela boshlagan. Bu kapitalistik ishlab chikarishning boshlangich davri fan, san'at, adabiyot, texnika va xunarmandchilik keng gullab-yashnashi bilan xarakterlanadi. Buyuk geografik kashfiyotlar, dunyo buylab sayoxatlar.

Kopernikning er shar shaklida ekanligi tug'risidagi fikrini isbotladi. Fan texnologiya ta'siridan kutildi. Kitob bosish vositasida bilimlar tez tarkala boshladi.

Mana shunday ulkan ruxiy parvoz davrida Evropaning turli joylarida ishlab chikarish, ilmiy va boshqa ijtimoiy ehtiyojlar munosabati bilan turli xil kolleksiyalar vujudga kela boshladi. Tarixiy va madaniy qiymatga ega bulgan buyumlar: aslaxazonalar xuzurida xarbiy ulkalar kolleksiyalarini tuplash keng yoyila boshladi.

Ilmiy tadkikotlar kuprok muzeylar bazasida utkazila boshladi va bu maxsus adabiyotlarda uz aksini topdi.

Tarixiy muzeylar rivojlanishidagi yana bir muxim kadam Evropada burjua munosabatlari xali progressivrol' uynagan XVIII asrning ikkinchi yarmida tashlandi. Bu davrda muzeylar faoliyati ilmiy xarakter kasb eta boshladi. Muzey kolleksiyalari ilmiy tadkikotlar va tarixiy falarning rivojlanishiga yangi turtki berdiki bu uz navbatida muzeylar axamiyatining oshib borishiga olib keldi. Muzeylarga texnik tajriba xazinasini . ilmiy kadriyatlar va madaniy tarixiy meros xazinasini sifatida karala boshlandi. XIX asrga kadam nafakatantik davr balki ilk urtaasrlar tarixini urganish muzeylar bilan bog'liq edi, chunki aynan ushu erlarda zaruriy manbaalarning asosiy kismi mavjud edi. Keng tarixiy profildagi muzeylarning tashkil topishi burjuaziyaning iktisodiy va siyosiy mustaxkamlanish davriga tug'ri keladi. Muzey fikrining rivojlanishida burjua milliy ongining shakllanishi xal kiluvchi axamiyatga ega buldi. Kuplab Evropa

xalklarining milliy mustkillik, milliy uzligining saklash va tan oldirish uchun kurashi bu xalklar tarixini saklovchi va namoyish kiluvchi muzeylarga bulgan ijtimoiy extiyojni vujudga keltidi. Masalan: Venger milliy muzeyi, Venger tilini tiklash va venger tarixiy an`analarini saklab kolish uchun kurash ta`sirida vujudgakeldi. Mana shu goyalar asosida, Evropada yirik milliy muzeylar asos solindi va ular uchun menimental binolar kurildi. Bunga 1802 yilda Budapeshtdagi, Venger milliy muzeyi 1818 yilda Pragadagi milliy muzeyi 1828 yilda Berlindagi eski muzey kurulishi misol bula oladi.

XIX asrning birinchi un yilliklariga kadar emis xalkining kupchilik kismi tarixiy va madaniy kadriyatlarni saklovchi muzeylarga kirish imkoniyatidan maxrum edilar.

Nakomongakarshi kurashdagi muvaffakiyatlar nemis burjuaziyasida tarixiy utmishga bulgan kizikishni kuchaytirib yubordi. Shundan keyin Germaniyada xam keng xalk ommasi uchun muljallangan muzey va kolleksiyaalar ochila boshlandi.

Adabiyotlar ro`yxati:

Obhestvovedeniya muzey respubliki Uzbekistan. - T;fan, 1988g

1. *Lev`enin K.G, Razgon A.M "Ekspozitsiya muzeya i istoricheskaya nauka" - M; Vo`ssh.vuz, 1984 g*
2. *Sad`evna N.S "Muzeynoe delo v Uzbekistane" - T; fan 1975 g*
3. *Reves A.M "Metodika sozdanie narodno`x muzeev na predpriyatiyax i v kolxazax" - T;fan 1973 g*

5.arhv.uz